

A. B., A. K., M. Śl., St. Sz.

Instytuty naukowo-badawcze

Przegląd Socjologiczny Sociological Review 10, 599-605

1948

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

waniu St. Kieniewicza, wydany w ramach Biblioteki Narodowej przez „Ossolineum“.

W czasopiśmie francuskim „Europe” w numerze 26, XXVI poświęconym w całości rocznicy Wiosny Ludów ukazał się artykuł Gustawa Kadena pt. *Legion Mickiewicza*, zeszyt czerwcowy tego czasopisma przynosi pracę Jana Kotta pt. *Marks i Flaubert*.

A. K.

INKYTUTY NAUKOWO-BADAWCZE

Sprawozdanie Polskiego Instytutu Służby Społecznej za rok 1947.

Prace Instytutu szły w kierunkach: badań, wydawnictw, szkolenia, instruktorstwa i opiniowania w charakterze rzeczoznawców.

Badania były w r. 1947 podejmowane częściowo w związku z pracami roku poprzedniego.

Były to badania w zakresie potrzeb społecznych i form pomocy społecznej: Sytuacja sierot i dzieci opuszczonych. Wyniki wychowania w rodzinach zastępczych Łodzi. Liczebność i potrzeby dzieci pracowników przemysłu łódzkiego. Równocześnie Oddział Warszawski Instytutu przystąpił do rejestrowania instytucji opieki społecznej nad dziećmi i młodzieżą.

Badania rozpoczęte w r. 1947 dotyczyły dwu rozległych tematów, uzgodnionych z Ministerstwem Pracy i Opieki Społecznej oraz z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych. Były to badania Domów Matki i Dziecka. Badania dotyczące świadczeń ubezpieczeń społecznych prowadzone pod kierunkiem prof. dr Wacława Szuberta w Warszawie i Łodzi obejmujące wszystkie rodzaje rent. Badanie metod udzielania pomocy przez misje zagraniczne działające w Polsce.

Instytut podjął także badania nad szkołami dla dorosłych i ich uczniami (w porozumieniu z Wydziałem Kształcenia Dorosłych Kuratorium Okręgu Szkolnego i z Zakładem Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Łódzkiego).

W roku 1947 ukazały się następujące wydawnictwa Instytutu: „Służba Społeczna”, rocznik I, i szereg odbitek z tego rocznika. Biblioteka Służby Społecznej, nr II, St. Rychliński: *Lustracje społeczne*. „Biblioteka Myśli Społecznej” (red. W. Szubert), nr I. K. Krzeczkowski: *Polityka społeczna* i dwie odbitki ze wstępu do tej książki.

Instytut przygotowywał udział Polski w Międzynarodowej Konferencji Służby Społecznej. Przy współdziałaniu Tow. Reformy Mieszkaniowej i Państwowej Rady Zdrowia opracowano memoriały będące odpowiedzią na ankietę międzynarodową o sytuacji powojennej w Polsce w zakresie sprawy mieszkaniowej w miastach, opieki psychicznej, pomocy materialnej i służby zdrowia. Niestety delegaci Instytutu nie mogli wyjechać z powodu odmowy dewiz. Memoriały zostały wysłane, otrzymały je również Ministerstwa Pracy i Spraw Zagranicznych.

Władze wybrane na Ogólnym Zebraniu z dn. 28. VI. 1947 stanowili:

Rada: E. Ajnenkiel (skarbnik), J. Chałasiński, A. Chmielewska (redaktor „Służby Społecznej”), A. Grabski (zastępca skarbnika), A. Krygier, H. Radlińska (przewodniczący), E. Strzelecki (z. przewodniczącego), W. Szubert (z. przewodniczącego), J. Wojtyniak (sekretarz).

Zarząd: E. Ajnenkiel, A. Grabski, H. Radlińska, W. Szubert i J. Wojtyniak z wyboru oraz E. Manteufflowa jako pełniąca ohotniczo funkcje kierownika.

Oddział Warszawski od 1 kwietnia 1947 prowadzi prace samodzielne, współdziała z Łodzią w badaniach nad świadczeniami Ubezpieczalni. Przewodniczący — E. Strzelecki, sekretarz — W. Wyrobkowa.

Biblioteka liczyła w dn. 31. XII. 1947 voluminów skatalogowanych 1200. Archiwum tek skatalogowanych 87, ponadto liczne materiały nieskatalogowane.

Lokal Biblioteki i Zarządu — Uniwersytecka 3 m. 2 (kątem w Zakładzie Pedagogiki Społecznej U. Ł. i mieszkaniu przewodniczącego). Referat badań, wydawnictwa i biuro — Narutowicza 58. Brak odpowiedniego lokalu niezmiernie utrudniał pracę.

Instytut gospodarstwa narodowego

Początki Instytutu Gospodarstwa Narodowego sięgają lubelskiego okresu PKWN. Wtedy to w ramach Biura Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów powstaje Samodzielny Referat Badania Koniunktury, z mgr W. Iwaszkiewiczem na czele. Referat opracowuje pierwsze powojenne wskaźniki ekonomiczne — na razie tylko do użytku służbowego. W roku 1945 Referat Badania Koniunktury zostaje wchłonięty przez Instytut Gospodarstwa Narodowego. Kierownictwo IGN powierzone zostaje wybitnemu znawcy zagadnień gospodarczych, prof. Edwardowi Lipińskiemu, przedwojennemu kierownikowi Instytutu Badania Koniunktury.

Instytut współpracuje z innymi placówkami państwowymi jak Centralnym Urzędem Planowania, Głównym Urzędem Statystycznym i Biurem Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów. Obecnie Instytut podlega bezpośrednio Prezesowi Rady Ministrów, stanowiąc samodzielną jednostkę badawczą, kierowaną przez Jacka Rudzińskiego (wiceprezesa CUP), dr J. Zagórskiego i dr W. Hagemajera. Zasadnicze prace IGN idą w dwóch kierunkach:

- 1) badania bieżącej sytuacji gospodarczej i opracowywania wskaźników ekonomicznych,
- 2) badania dynamiki wzrostu dochodu narodowego.

Prace związane z obliczaniem wskaźników gospodarczych prowadzone są bieżąco. Obejmują one również analizę sytuacji gospodarczej zagranicą, opierając się w tym zakresie na gotowych opracowaniach zagranicznych.

Badania nad dochodem narodowym mają charakter periodycznych zliczeń i szacunków. Nie podnosimy w tym miejscu praktycznej ważności prac Insty-

tutu dla centralnych ośrodków planowania gospodarczego. Jest ona niewątpliwa. Część prac prowadzonych przez Instytut znajduje wyraz w publikowanych przez placówkę tę wydawnictwach. Instytut Gospodarstwa Narodowego w chwili obecnej wydaje 'periodycznie:

1. „Tablice statystyczne Instytutu Gospodarstwa Narodowego” — stanowiące miesięczne zestawienie najważniejszych wskaźników i danych gospodarczych, m. in. działalności kredytowej i środków operacyjnych banków, finansów Skarbu Państwa, cen wolnorynkowych, produkcji, zatrudnienia i handlu zagranicznego.
2. „Biuletyn Instytutu Gospodarstwa Narodowego”, półroczny przegląd gospodarczy, zawierający ocenę sytuacji na poszczególnych odcinkach gospodarstwa narodowego. Tak np. w ostatnim numerze Biuletynu poza przeglądem ogólnym znajdujemy referaty na temat rynku pieniężnego, cen, płac i zatrudnienia oraz produkcji i handlu.

Niezależnie od wyżej wspomnianych pożytecznych periodyków publikuje Instytut w nieregularnych odstępach czasu (dotychczas wyszły 3 numery) „Prace Instytutu Gospodarstwa Narodowego”, na które składają się monograficzne opracowania szczegółowych zagadnień gospodarczych. Tak np. nr 3 „Prac” z lutego br. przynosi artykuły na temat stosunku cen w handlu zagranicznym, rozpiętości zarobków w przemyśle państwowym, produkcji leśnej i sytuacji mieszkaniowej w Polsce.

Dotychczasowa działalność Instytutu pozwala oczekiwać w przyszłości poważnych osiągnięć w jego interesujących pracach.

A. B.

Nowy ośrodek teoretycznego szkolenia marksistowskiego

Jak donosi „Głos Ludu” (z dnia 25. IV. 1948 r.) przy KCPPR w Warszawie powstała szkoła partyjna, która pomyślana jest jako podstawa do projektowanej Wyższej Szkoły Marksistowskiej. Program studiów tej uczelni jest obszerniejszy, aniżeli kurs Centralnej Szkoły PPR mieszczącej się w Łodzi i stawiać ma słuchaczom znaczne wymagania. Obejmuje on między innymi następujące przedmioty: historia Polski, historia nowożytnej literatury polskiej, nauka o Polsce współczesnej, materializm dialektyczny, ekonomia polityczna. Szkoła posiada kurs roczny i zorganizowana jest według systemu katedr, których obejmuje 9. Na czele szkoły jako jej dyrektor stoi T. Daniszewski, zastępcą jego jest prof. dr A. Schaff. Kierownikami katedr są między innymi: prof. dr St. Arnold, prof. dr N. Gąsiorowska, dr St. Jędrzychowski, prof. dr A. Schaff. Oprócz zadań dydaktycznych szkoła ma zamiar pełnić rolę ośrodka, skupiającego teoretyków marksizmu, oraz badaczy z różnych dziedzin wiedzy, opierających się na założeniach teorii marksistowskiej bez względu na ich przynależność partyjną.

A. K.

Spółdzielczy Instytut Naukowy

Spółdzielczy Instytut Naukowy powstał z inicjatywy dr Franciszka Stefczyka. Działalność rozpoczął on w kwietniu 1920 r. Można wyróżnić 4 okresy jego działalności: 1) do 1927 r. prowadził prace w zakresie kształcenia pracowników i działaczy spółdzielczych — siedzibą był Kraków;

2) od przeniesienia do Warszawy rozpoczęto badania naukowe i działalność wydawniczą, która trwała do czasu wojny.

Organem wydawniczym Instytutu był „Biuletyn Spółdzielczego Instytutu Naukowego”, który od 1931 r. przemianowano na „Spółdzielczy Przegląd Naukowy”.

Instytut posiadał własną bibliotekę (14.000 tomów).

3) W czasie okupacji, do wybuchu powstania Instytut prowadził dalej swą działalność w bardzo uszczuplonym warunkami zakresie. Utrzymywał się on dzięki upozorowaniu, iż jest biblioteką „Społem”. W tym czasie współpracował z Instytutem Gospodarstwa Społecznego w zakresie badań nad budżetami rodzin robotniczych. W czasie powstania zniszczona została jego biblioteka i zbiory rękopisów.

4) Działalność Instytutu została wznowiona w październiku 1946 r. Celem działalności jest „planowanie i prowadzenie oraz popieranie badań naukowych w zakresie zainteresowań spółdzielczości”. Instytut koordynować będzie prace badawcze różnych instytucji spółdzielczych. Prowadzić będzie własne badania w „zakresie opracowania wskaźników charakteryzujących życie gospodarcze Państwa, stan i rozwój spółdzielczości oraz dotyczące stosunku społeczeństwa do ruchu spółdzielczego, stosunków społeczno-gospodarczych na wsi i w mieście”. Instytut organizuje własną bibliotekę i muzeum. Współpracuje w badaniach ze Studium Spółdzielczym przy Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.

Z prac i zamierzeń Instytutu. Ogłoszono próbną ankietę na terenie powiatu łowickiego, aby uzyskać obraz spółdzielczości odbity w świadomości spółdzielców a także najszerszych mas społecznych. Łącznie ze studium Spółdzielczym U. J. w Krakowie rozpoczęto badania monograficzne spółdzielni.

Powstała Specjalna Komisja Ubezpieczeniowa S. I. N., której zadaniem jest krzewienie wiedzy o ubezpieczeniach, oraz prowadzenie badań i studiów w zakresie ubezpieczeń spółdzielczych.

Organem Spółdzielczego Instytutu Naukowego jest „Spółdzielczy Przegląd Naukowy”. Siedziba Instytutu: Warszawa, ul. Kopernika 30.

W związku z reorganizacją ruchu spółdzielczego, na posiedzeniu Naczelnej Rady Spółdzielczej w dniu 18 czerwca 1948 r. Instytut jako samodzielną jednostkę włączono do Centralnego Związku Spółdzielczego. Radę Instytutu stanowią: W. Bagiński, R. Bierzanek, F. Blinowski, J. Chałasiński, E. Droźniak, E. Garbacik, T. Gołębiowski, S. Jędrychowski, H. Kołodziejski, O. Lange,

E. Ochab, A. Rapacki, S. Pączkowski, K. Sokołowski, E. Strzelecki, Z. Szymański, S. Szwalbe, A. Tatoń, J. Tepicht, J. Wolski, W. Witwicki.

M. Śl.

Rada Wychowania Spółdzielczego

Ruch spółdzielczy jako ruch społeczno-gospodarczy wypracował specyficzne formy wychowania społecznego. Jest to wychowanie oparte o samą formę organizacji spółdzielczej, a więc wychowanie społeczno-gospodarcze.

W okresie przedwojennym było to zagadnienie wewnętrzne samej spółdzielni, obecnie stało się ono zagadnieniem, które wyszło poza ramy organizacji. To rozszerzenie roli wychowania oraz nowe zadania ruchu spółdzielczego wyłoniły dwa problemy:

1. Troska o nowe kadry aktywnych spółdzielców — wychowanie działaczy i pracowników.
2. Poddanie badaniom naukowym i krytyce dotychczasowych form wychowania spółdzielczego, które powstały w wyniku doświadczeń terenowych.

Dlatego z inicjatywy Związku Rewizyjnego Spółdzielni R. P. powołano Radę Wychowania Spółdzielczego. Pierwsza sesja odbyła się 5 lipca 1946. (Stenogram z przemówień i dyskusji ogłoszono drukiem w nr 7/1946 miesięcznika „Wiś i Państwo”).

Rada Wychowania Spółdzielczego jest organem opiniotwórczym, projektodawczym i koordynującym. Do zadań Rady należy:

- a) ustalanie wytycznych wychowania spółdzielczego, sposobów ich realizacji;
- b) analiza wyników.

W skład Rady wchodzi przedstawiciele Ministerstwa Oświaty, Ministerstwa Rolnictwa, Państwowej Rady Spółdzielczej, Związku Rewizyjnego R. P., Spółdzielczych Central Gospodarczych, Spółdzielczego Instytutu Naukowego, Związku Nauczycielstwa Polskiego oraz profesorowie Uniwersytetów zainteresowanych nauk.

Jako komórki robocze Rada wyłoniła spośród siebie 5 Komisji:

1. Komisja Wychowania i Kształcenia Spółdzielczego w szkole, 2. Komisja Szkolnictwa Spółdzielczego, 3. Komisja Szkolnictwa Wyższego, 4. Komisja Szkolenia Pracowników, 5. Komisja Wydawnicza.

Na posiedzeniu Komisji Szkolnictwa Wyższego w dn. 23 marca 1948 r. przedyskutowano i przyjęto tezy, które będą stanowiły podstawę dalszych prac Rady Wychowania Spółdzielczego w ramach nowo zorganizowanego Centralnego Związku Wychowania Spółdzielczego. Tezy dotyczą badań nad spółdzielczością i nauki o spółdzielczości na wyższych uczelniach.

Siedzibą Rady jest w Warszawie Centralny Związek Spółdzielczy (dawniej Związek Rewizyjny Spółdzielni R. P.), ul. Kopernika 30.

M. Śl.

Biuro Badania Czytelnictwa

Spółdzielnia Wydawniczo-Oświatowa „Czytelnik” jest pierwszą i jedyną w Polsce firmą, która posiada własny aparat badawczy nastawiony na badanie opinii publicznej oraz stosunku społeczeństwa do książki i innych zagadnień kulturalno-oświatowych. Rolę tą spełnia Biuro Badania Czytelnictwa, łódzka komórka Sekcji Badań Instytutu Kulturalno-Oświatowego „Czytelnika”.

Zadaniem praktycznym Biura jest dostarczenie danych, co do stanu czytelnictwa i oświaty w społeczeństwie polskim. Na podstawie tych danych zaś opiera się wytyczne polityki kulturalno-oświatowej.

Badania dotyczą w pierwszym rzędzie zagadnień związanych z czytelnikiem, i recepcją literatury, niekiedy nawet specjalnie wybranych wydawnictw, oraz z potrzebami czytelniczymi. Dostarczają one bogatego materiału dla bibliologów, polonistów, działaczy oświatowych, wreszcie socjologów. Prace Biura Badania Czytelnictwa nie stanowią tajemnicy firmowej, są udostępnione pracownikom naukowym, a wyniki poszczególnych etapów badań ogłaszane są drukiem¹⁾.

Zasadniczą metodą pracy Biura są badania ankietowe. Kwestionariusze ankiet typu amerykańskiego, wielopytaniowego zawierają jedno lub dwa naczelną zagadnienia (zainteresowania, ulubione książki, stosunek do literatury popularno-naukowej) i szereg pytań pobocznych, oraz drobiazgowo opracowaną część personalną. Tym sposobem, oprócz odpowiedzi na postawione pytania, otrzymuje się dane, pozwalające dokładnie określić środowisko badane.

Ponieważ badanie czytelnictwa w Polsce nie posiadało dotychczas precedensu, metody i organizacja pracy Biura są pionierskie i eksperymentalne. Dlatego przy rozprowadzaniu ankiet zastosowano już cztery systemy, dążąc do możliwie bezpośredniego stosunku między badającym a badanym. Badania nad czytelnictwem młodzieży przeprowadzono przy pomocy nauczycieli, przy badaniach środowiska wiejskiego dołączano kwestionariusze ankiet do czasopisma wiejskiego, inną ankietę rozesłano do wszelkiego typu bibliotek lub załączano do świeżo wydanych książek.

Badania ankietowe uzupełniane są badaniami kontrolnymi w formie wywiadów, ankiet dodatkowych innego typu i punktów statystycznych, założonych przy bibliotekach.

Obecnie Biuro Badania Czytelnictwa opracowuje dwie ankiety, mające na celu dostarczenie danych o tym, kto w Polsce korzysta z książki oraz innych źródeł rozpowszechniania kultury. Osiągnięciem badań będzie wyselekcjonowanie środowisk, charakteryzujących się jednakowym stosunkiem do zjawisk kulturalnych. Jedna z ankiet rozprowadzana jest całkowicie na terenie wiejskim.

¹⁾ Badania Czytelnictwa. Materiały i Studia. Tom. I. Instytut Kulturalno-Oświatowy Sp. Wyd. „Czytelnik” 1948.

Biuro Badania Czytelnictwa stawia swym badaniom określony, praktyczny cel, lecz wyniki jego badań wysuwają również problemy natury ogólnej i dostarczają materiału do wykorzystania teoretyczno-naukowego.

St. Sz.

MATERIAŁY SOCJOLOGICZNE I PRACE BADAWCZE

Sprawozdania z konkursów i ankiet ogłoszonych w Polsce po wojnie, których wykaz zamieszczono w IX tomie „Przełądu Socjologicznego”.

Konkurs na opis przeżyć, przemyśleń i spostrzeżeń młodzieży wiejskiej w czasie pobytu poza Polską oraz po powrocie do kraju, ogłoszony przez Polski Instytut Służby Społecznej. Wpłynęło 14 odpowiedzi. Żadna nie zasłużyła na bliższe rozpatrzenie. Postanowiono wszystkim uczestnikom konkursu rozśłać upominki w postaci książek.

Konkurs pt. „Do jakiego zawodu chciałbym się przygotować i dlaczego”. Otrzymano 252 odpowiedzi. Jedną z prac nagrodzonych (I nagroda) wydrukowano i wyniki konkursu ogłoszono w nr 50 „Wici” z 1947 r. Omówienie prac znajdujemy w nr 7/1948 „Wici”.

Konkurs literacki „Odrodzenia” pt. **Miasteczko polskie w 1947 r.** Spis nadesłano 9 prac. I nagrody nie przydzielono. („Przełąd Akademicki” z grudnia 1947 r.). Kilka prac nagrodzonych drukowano w „Przełądzie Akademickim”.

Wielki konkurs studencki pt. „Moja droga do wyższej uczelni”, ogłoszony przez redakcję „Poprostu”. Wyróżniono jako najciekawsze 9 prac, poza tym zakwalifikowano do druku jedną pracę. Prace wyróżnione drukowano w szeregu numerów „Poprostu”. Omówienie konkursu pt. **Ich droga do wyższej uczelni**, pióra W. W. znajdujemy w „Poprostu”. (Globalnej ilości prac nadesłanych na konkurs redakcja „Poprostu” nie podała).

Konkurs pt. **Warszawa moich wspomnień**. Nadesłano 102 prace. Prace nagrodzone i wyróżnione (razem 27) drukowane są w czasopiśmie „Stolica”, w 1947 i 1948 r. Omówienie konkursu znajdujemy w 26/27 numerze „Stolicy” z 1947 r.

Konkurs literacki „Odrodzenia” n. t. **Miasteczko polskie w 1947 r.** Spis nadesłanych na konkurs prac (ogółem 179) zamieściło „Odrodzenie” w nr 11/1948 roku. Rozstrzygnięcie znajdujemy w tymże czasopiśmie w nr 25/1948 r. Przyznano 5 drugich nagród i 5 trzecich. „Wiele z nadesłanych prac nie odpowiada warunkom konkursu pod względem rzeczowym. Większość prac pochodzi ze sfer inteligenckich. Nie odezwały się wcale środowiska robotnicze... Sądzę... nie znalazł w nadesłanym materiale pozycji odkrywczych pod względem rzeczowym i literackim. Dlatego nie przyznano I nagrody” („Odrodzenie” 25/48).

Konkurs literacki „Nowin Literackich” pt. **Kartki z życia nauczyciela**. Na konkurs wpłynęło 106 prac (nr 39/47 czasopisma, gdzie znajduje się jego rozstrzygnięcie). W numerze 40—41 1948 czasopisma drukowana jest praca, która otrzymała pierwszą nagrodę i lista 85 prac wyróżnionych.